

Adelige jordebøger. Jacob Ulfelds jordebog 1588. Udg. af Udvalget for udgivelse af kilder til landbefolkningens historie ved Svend Gissel. (Rosenkilde og Bagger, 1964). XXIX + 50 s.

Jacob Ulfelds fornemme jordebog fra 1588 omfattende herresæderne Ulfeldsholm, Selsø og Bavelse foreligger hermed i en mønstergyldig udgave med udførlig indledning og noter. Udgiveren har benyttet Hans H. Fussings efterladte manuskript, men der er tale om et selvstændigt arbejde på grundlag af den originale jordebog, der opbevares på Holckenhavn (det tidligere Ulfeldsholm). Jordebogen er et vigtigt historisk kildeskrift, som er flittigt udnyttet af Fussing i disputatsen Herremand og fæstebonde fra 1942. To ting giver den en enestående position. Mest iøjnespringende er dens interessante farvelagte tegninger, som der heldigvis er fundet råd for at få med i denne udgave. Her finder man den berømte pløje- og såscene og prospekterne af de tre herregårde, af hvilke Bavelse i dag er helt borte. For Holckenhavns vedkommende ser udgiveren sig i stand til at give et nyt bidrag til slottets bygningshistorie. Det andet særlige forhold er det, at jordebogen indgår som et centralt led i en kilderække, der for det sjællandske Selsøs vedkommende giver mulighed for et indgående studium af landsbyudviklingen og fæstebøndernes stilling helt fra o. 1300 og op til de store matriklers tid.

Paul G. Ørberg.

Lensregnskaber og lensjordebøger. Silkeborg lens jordebog 1586. Udg. af Udvalget for udgivelse af kilder til landbefolkningens historie ved Poul Rasmussen. (Dansk Videnskabs Forlag, 1964). XIII + 168 s.

Lensjordebøgerne indsendtes til rentekammeret som bilag til de årlige lensregnskaber. Ordnet efter herreder,

sogne og byer finder man her opregnet alle kronens fæstere i lenet og de ydelser, de skal præstere, foruden selvejerne og deres afgifter. Til den her foreliggende udgave af selve jordebogsteksten har udgiveren knyttet en overordentlig fyldig og skarpsindig kommentar til lensgodsets historie – herunder også det inddragne bispe- og klostergods – baseret på alt foreliggende kildemateriale. Det meget betydelige arbejde, der er nedlagt i bogens anden del, har i høj grad lønnet sig og har aftvunget teksten mere, end man ville have tænkt sig; man kommer bogstaveligt til at tænke på den fine sporhund, der kender sit terræn til bunds og ikke lader blot det spinkleste spor upåagtet. Efter endt læsning er man også i almindelighed ikke så lidt klogere på ejendomsretshistoriske problemer.

Paul G. Ørberg.

BOL OG BY. Meddelelser fra Udvalget for udgivelse af kilder til landbefolkningens historie 5. Landbohistoriske afhandlinger. (Rosenkilde og Bagger, 1964). 98 s.

Denne nye årgang af BOL OG BY rummer to afhandlinger af Svend Gissel om bol og by på godset Selsø og om Sjællands gamle kornmål, to af Knud Prange om selvejets omfang på reformationstiden og om en lavadelig thylandsk slægt, en afhandling af Holger Rasmussen om fiskeretssager ved Nibe birk i 1600- og 1700-tallet og en af Ole Widding om rebning. En gennemgang af hæftet giver et godt billede af det livlige forskningsarbejde, der er i gang inden for agrarhistorien, men også af, hvordan man på mange måder kun står ved en begyndelse. Flere af forfatterne antyder det, og afhandlingerne er i sig selv med til at underbygge det indtryk, at et intenst videnskabeligt arbejde – bl. a. på grundlag af de mange kildepublikationer, som fremkommer i disse år –

vil komme til at bringe helt overraskende rige resultater inden for denne vigtige del af historien.

Paul G. Ørberg.

Afhandlinger om arkiver ved Rigsarkivets 75-års jubilæum 1964. Udg. af Rigsarkivet, 1964. 322 s.

I marts 1964 var det 75 år siden, vi fik den arkivlov, der skabte det moderne danske arkivvæsen ved at sammensmelte Gehejmearkivet og Kongerigets arkiv, samtidig med at tre landsarkiver oprettedes. Det var en begivenhed af stor betydning for dansk historieforskning, og jubilæet er af Rigsarkivet blevet fejret med en række afhandlinger om nogle af de arkivalier, som ligger i de danske arkiver, og om arkivfolk, der har taget sig af disse arkiver.

Afhandlingerne er skrevet af arkivarer ved Rigsarkivet og landsarkiverne. Det vil føre for vidt her at opregne bidragerne og referere de enkelte artikler. Men det skal understreges, at alle benyttede af vore arkiver må have opmærksomheden henvendt på denne bog. I den vil de finde oplysninger, som vil være dem til nytte, når de skal finde eller udnytte arkivalier ved historiske studier.

Et aktuelt og praktisk sigte har samlingens sidste bidrag af Ib Damgaard Petersen. Han har foretaget en statistisk analyse af publikums besøg på Rigsarkivets læsesal og tegner med lune et portræt af gennemsnitsbenytteren. Desuden kan han drage en ganske vigtig konklusion af sin undersøgelse.

Det viser sig nemlig, at næsten 75 pct. af det samlede antal ekspeditioner på læsesalen omfatter arkivalier, som typisk anvendes ved genealogiske undersøgelser: folketællinger, lægdsruller og kirkebogsfilm. Det indebærer bl. a. et meget stort slid på disse grupper af arkivalier, som man effektivt kunne afhjælpe, samtidig med at

man aflastede personalet væsentligt, hvis man anbragte film af alle folketællinger og lægdsruller sammen med kirkebogsfilmene på åbne selvbetjeningshylder i en sal med 15 læseapparater under opsyn af en kyndig registrator med kendskab til genealogi.

På Rigsarkivet er der ikke plads til et sådant arrangement. Damgaard Petersen foreslår derfor afdelingen oprettet på det nye landsarkiv for Sjælland. Landets øvrige arkiver kunne få kopier af filmene og af et eventuelt genealogisk centralkartotek, så den genealogisk interesserede overalt i landet ville finde et ideelt udgangspunkt for sine studier. En tanke med perspektiv!

H. P. Clausen.

Forskellige Arkiver (X-arkiver). Arkivregistraturer I. Udgivet af Landsarkivet for Nørrejylland (1964). 308 s.

Landsarkiverne udnyttes vel først og fremmest af slægtshistorikere og til snævrere lokalhistoriske studier. De indeholder imidlertid adskilligt, ofte upåagtet kildestof af betydeligt videre historisk interesse. I det nørrejyske landsarkiv ligger et antal mindre arkiver, efter deres registrering kaldet X-arkiver, af både offentlig og privat oprindelse, som nok fortjener at kendes.

Udnyttelsen er nu blevet lettet betydeligt ved, at landsarkivet har udsendt en registratur over dem. Det er første bind i en række af registraturer, man påtænker at udsende over arkivets bestand. Initiativet fortjener påskønnelse også på den måde, man bedst kan påskønne et arkiv: ved at benytte dets arkivalier.

De registrerede arkiver er af vidt forskellig art. Der er kommunale arkiver, som er opstået ved, at flere kommuner har samarbejdet om bestemte ting med det resultat, at akterne ikke har kunnet placeres i de enkelte kommuners arkiver. Der er statslige arkiver vedrørende valg,